

Santa Marta de Viladrau: 40 anys d'un equip/equipament per a l'educació ambiental

ARNAU MUNDET I TERRICABRAS

*Santa Marta of Viladrau:
40 years of an environmental education facilities*

Al veïnat de les Farigoles, al carrer Dr. Ariet de Viladrau, naixia a l'any 1968 el centre Pensionat Santa Marta per iniciativa de Dolors Pagespetit. Un centre per a fer-hi estades d'estiu per a classes particulars de recuperació. El 1979 es transformava en casa de colònies d'estiu. El 1982 naixia el nou projecte amb la voluntat de ser un espai d'experiències educatives interdisciplinàries tot l'any, a partir del 2006 amb el nom de viladraueducacio.com. L'edifici Santa Marta tanca les portes a l'any 2018 i l'activitat te continuïtat educativa i formativa al Casal del Sagrat Cor, fent-la compatible amb les activitats de la Fundació Pere Relats. Hi han passat més de 75.000 alumnes. Implicat en una vintena de programes com l'oficina d'informació i centre d'interpretació a la plaça Major, Pla Director del CCEN, Centre Cultural Europeu de la Natura (1999), la Fira de la Castanya i l'agenda escolar entre d'altres.

Paraules clau: Educació ambiental, sostenibilitat, Parc Natural, Escola de Natura.

In les Farigoles neighborhood, namely at Dr. Ariet street of Viladrau, the Santa Marta Boarding School was found in 1968, at the initiative of Dolors Pagespetit. It was meant as a center for summer stays for private resits. In 1979 it was transformed into a summer camp. The new project was born in 1982 with the purpose of turning it into a space for interdisciplinary educational experiences throughout the year, starting its activity in 2006 under the name of viladraueducacio.com. The Santa Marta facilities closed its doors in 2018, but the educational and training activity continues at the Sagrat Cor Community Center, making it compatible with the activities of the Pere Relats Foundation. More than 75,000 students have passed through. It has been involved in about twenty programs, such as: the information office and the performing center in the Plaça Major, the CCEN Master Plan, the European Cultural Center of the Nature (1999), the Chestnut Fair and the school agenda, among others.

Keywords: Environmental education, sustainability, Natural Park, Nature School.

A Viladrau es va fundar el primer centre amb la denominació CEA –Centre d'Educació Ambiental– del país. Fins a l'any 1982, aquests centres s'anomenaven escoles de natura. Una nova denominació per a una nova manera de fer. El 1984, obria les portes al barri de les Farigoles, al renovat Centre Santa Marta, concretament al número 6 del carrer Dr. Ariet. En aquest centre s'hi feien estades els mesos de juliol i agost per a la recuperació d'assignatures de batxillerat (per a noies de 12 a 16 anys) des del 1960. El varen crear les germanes Dolors, Núria i Marta Pagespetit Puigseslloses, però des de molt aviat el dirigí i regentà únicament la Dolors Pagespetit com a directora. Vint-i-cinc anys més tard, naixia aquest nou equipament/servei que funcionava durant el període escolar, aquesta nova proposta amb el nom de CEA, Centre d'Educació Ambiental Santa Marta. Un centre amb un equip docent estable, que oferia serveis educatius a les escoles i grups de famílies, ara tot l'any.

Aquesta proposta era el resultat d'un treball acadèmic de pedagogia comparada fet l'any 1982 a la Universitat de Barcelona. Un treball de pedagogia ambiental que analitzava tres iniciatives d'innovació educativa amb un enfocament diferent de les dels anys 70, però coincidents en l'objectiu d'educar en el medi, a través del medi i per al medi. Els tres centres o experiències analitzades varen ser: Sant Andreu de la Vola-Sant Pere de Torelló (Osona) amb Pep Roma, Pere Pous, Sebastià Riera i Joan Serra, a la masia de Llombregueres de Baix; el segon a Sant Hilari Sacalm (La Selva), amb Teresa Saló i anomenat Escola de Natura de Les Guilleries, a les instal·lacions dels barracons de l'Ajuntament de Barcelona, on ara hi ha l'institut de secundària i, el tercer, el de Martorelles de Dalt (Vallès Oriental) amb Albert Pérez, Marian Navarro i Tià Duñó, de la granja-escola Can Girona.

És doncs l'any 1982 quan es gesta el projecte de crear un centre a Viladrau que recollís el llegat de Rosa Sensat, Alexandre Galí i Angeleta Ferrer, entre d'altres, seguint els objectius de l'educació ambiental que propugnava la UNESCO a les conferències internacionals de Tbilisi 1977, Moscou 1987 i Tessalònica 1997. El Centre de Viladrau volia ser un espai d'experiències educatives interdisciplinàries on l'educació no formal fos un recurs i un procés holístic i inclusiu, en complicitat amb els centres educatius de Catalunya sensibles als reptes de la sostenibilitat.

Els promotors foren quatre pedagogs, Margarida Feliu, Ignasi López, Lluís Pagespetit i Anna Prieto, en el marc d'un programa de suport empresarial i d'autoocupació juvenil d'emprenedoria de l'Ajuntament de Barcelona i

l'INEM per a la creació de noves empreses.¹ Una proposta innovadora per a la generació d'autoocupació potser encara avui no superada.

Van ser uns entusiastes llicenciats primerencs, els que van assumir amb empena aquesta nova professió «d'educadors ambientals» a Viladrau, a la Reserva de la Biosfera del Parc Natural del Montseny, seguint el mestratge d'en Martí Boada, de l'Escola de Natura de Can Lleonart, creada quatre anys abans, el 1978.

Pel CEA Santa Marta hi han passat un centenar d'educadors de diversos àmbits professionals, biòlegs, geògrafs, mestres i ambientòlegs durant el curs escolar, i educadors en el lleure durant les èpoques d'estiu.

Ara, quaranta anys més tard (2022), el Montseny compta amb cinc equips i una vintena de professionals que ofereixen activitats educatives i interpretatives en aquest territori. Algun d'ells, hereus de feines ancestrals, mestres, pagesos, bosquerols, traginers i artesans.

Alumnat de batxillerat fent treball de camp a la bassa. (Foto Lluís Pagespetit, 2005).

1 Equip Promoció "Autoempleo en el desarrollo local", Fondo Formación/Editorial Popular/OEI, 1992

UNA EXPERIÈNCIA QUE HA MARCAT TENDÈNCIA

L'any 1985 es creava la SCEA, Societat Catalana de d'Educació Ambiental, de la qual en formaren part educadors del Centre de Santa Marta des del primer any de creació fins ara. Val a dir que alguns d'ells han estat membres actius en moltes de les seves juntes directives. La SCEA és l'entitat referent en l'àmbit d'educació no formal a Catalunya i la primera de l'estat espanyol.

La filosofia d'aquest centre educatiu implicat en el territori, l'ha portat a ser un centre de referència i dinamitzador d'aspectes socioambientals locals. Comptant amb la implicació de l'Ajuntament, es creà a l'any 1995 l'oficina d'informació i centre d'interpretació ambiental a la plaça Major de Viladrau, en conveni amb la Diputació de Girona i de Barcelona, i la redacció del Pla Director del CCEN, Centre Cultural Europeu de la Natura (1999), a l'antic Parc Hotel del turó de les Farigoles. L'any 1995 neix la Fira de la Castanya i, un any més tard, el ball de Bruixes.

El seu equip està implicat activament en diferents iniciatives com ara: el programa Viu el Parc i la creació de l'agenda escolar (21 edicions); la Festa de l'Arbre; l'Estiu Viu (casal per a infants i joves); la creació

Grup de treball a la biblioteca de Santa Marta. (Foto Lluís Pagespetit, 2002).

d'itineraris interpretatius al voltant del municipi, la recuperació del Ball Cerdà; l'agermanament amb Vébron, municipi del Parc Nacional de les Cevennes, al país veí de França (el Parc Natural de les Cevennes està agermanat amb el Montseny); la restauració, l'any 2000, en el marc del 51è aplec del Matagalls, de la font Rupitosa, sota el Turó Gros i dedicada als educadors ambientals. També ha organitzat exposicions itinerants com ara: «Torna torna Serrallonga, història, llegenda i mite» (1998/2000) i «40 anys d'educació i conservació al Parc Natural del Montseny». Aquestes exposicions també han servit per explicar el territori i el seu patrimoni natural i social.

Com a acció socioambiental singular cal destacar el programa «Erola» (2011/2020), que és una proposta de treball col·laboratiu per a la rehabilitació de la masoveria de l'ermita. Aquesta proposta es du a terme durant l'època estival amb la metodologia d'aprenentatge servei i s'hi fan activitats preferentment per infants i joves en risc d'exclusió social, amb el lideratge de la fundació Vincles. Aquesta proposta era un acord de custòdia amb el Bisbat de Vic, propietari de l'ermita, que per decisió d'aquest últim es va acabar fa poc més d'un any.

CURS	USUARIS	ENTITATS PARTICIPANTS AL PROJECTE «EROLA»
2011/12	355	Casal dels Infants del Raval, Coordinadora Salvaguarda del Montseny, Òmnium Cultural, Assoc. Excta. de l'Esquirol, Escola El Roure Gros, Grup escolta de Salt, Assoc. Excta. de Viladrau, Ajuntament Espinelves, Osona Camina, Casal de gent gran Can Castelló de Barcelona, Col·legi L'Escorial Vic, Grup Escolta Palamosí, Assoc. Intempèrie, Casal Els Bitxos, El Cau de Viladrau, Escola Sagradauda Mahó, XCT Xarxa de custòdia per la Natura, Arrèlia, Adsis, Casal Chanud Badalona, Tosca, Espai de Dones de Sabadell, MIJAC de Santa Eugènia de Berga, Escola La Baumeta, Esplai Guineueta, Fundació Pare Manel, Escola Els Pinetons de La Garriga, Esplai La Fera, Probike, AEIG La Claca, Escola Els Castanyers de Viladrau, Casa Colònies Puig de Fàbregues, Casa de Colònies El Pujolar, SCEA Societat Catalana d'Educació Ambiental, Arrèlia Ecoturisme, Assoc. La Sorellona, CEC Centre Excursionista de Catalunya, Grup Scout Manitova de Valladolid, Assoc. d'Empresaris Turístics del Montseny...
2012/13	366	
2013/14	478	
2014/15	362	
2015/16	479	
2016/17	176	
2017/18	181	
2018/19	151	
2019/20	35	
	2.588	I moltes persones voluntàries a títol individual.

L'any 1991 neix l'associació anomenada Centre d'Educació Ambiental Santa Marta, que durarà fins al 2005, en què l'equip es reestructura i es creen dues empreses d'educació i serveis ambientals. Una d'elles, viladraueducació.com, continuarà al Centre Santa Marta fins a l'any 2018, en què tanca les portes. Amb la voluntat de donar continuïtat a les estades d'escolars i grups de famílies al municipi de Viladrau, l'activitat educativa

i formativa es trasllada al Casal del Sagrat Cor, fent-la compatible amb les activitats de la Fundació Pere Relats, que n'és la propietària i gestora. El Casal del Sagrat Cor és un Centre/Alberg situat al Pla de Montfalcó (barri de les Paitides), amb una història de més de vuitanta anys i que forma part de la vida social, assistencial i educativa del municipi de Viladrau.

Colònies d'estiu al Casal del Sagrat Cor. (Foto Guillem Polo, 2020).

Trobada d'educadors i monitors l'any 2018, tancament de la casa "Santa Marta" del carrer Dr. Ariet. (Foto Berta Pagespetit).

El projecte de Santa Marta, a partir del 2006 amb el nom de viladraueducació, com, té tres eixos. Un és el de projectes d'intervenció educativa per a administracions i empreses, com ara l'assessorament a les escoles de la Catalunya Central (Anoia, Bages, Berguedà, Moianès i Osona) de l'any 1998 al 2022, (amb 130 centres educatius adherits) del programa *Escoles Verdes* de la Generalitat de Catalunya.

El segon eix és la creació de recursos pedagògics per a les visites didàctiques a instal·lacions d'incidència socioambiental com ara: abocadors, plantes de triatge, parcs municipals urbans. En aquest segon també s'inclou la redacció de plans estratègics d'espais naturals protegits, dossiers didàctics d'APS d'Aprenentatge i Servei per a docents.

I el tercer àmbit d'activitat són els guiatges i les estades per alumnat amb pernoctació a Viladrau. A aquestes activitats didàctiques realitzades a Viladrau hi han participat més de 35.000 alumnes, fent-hi estades de més d'un dia, i 40.000 en sortides i itineraris guiats d'un sol dia (amb alumnes d'educació infantil fins a universitaris). Només de la comarca d'Osona, 95 centres educatius (el 55% del total) han fet servir en algun moment del curs escolar els seus serveis.

Membres de l'equip han participat en una dotzena de publicacions i en congressos i trobades d'educació per a la sostenibilitat d'arreu. El novembre de 2007, l'equip de Viladrau presenta comunicació i participa en grups de treball de la 4a Conferència Internacional de la UNESCO a Ahmedabad (Índia), el 2009, al 5è congrés mundial a Mont-real (Canadà) i, el 2013, al 7è congrés a Marràqueix (Marroc), com a trobades internacionals més destacables.

Publicacions que s'han fet sobre el Montseny, totalment o en part i en què hi han participat membres de l'equip

DATA / CURS	PUBLICACIÓ
1991/1992	10 Recorreguts i itineraris des de Viladrau (díptics)
1992/1993	Passejades pel Montseny / Un tomb per Viladrau (llibre)
1993/1994	Viladrau. Quaderns de la Revista de Girona núm. 45 (llibre)
1993/1994	Serrallonga. 400è aniversari del seu naixement. (Romanço i opuscle)
1994/1998	Unitats didàctiques del Montseny (educació primària i secundària)
1997/1998	Les llegendes del cavaller d'Espinzella (llibre)
1999/2000	Així és el Parc Natural del Montseny (conte)
1999/2000	Recorregut per les fonts Montsenyenques de Viladrau (opuscle)
2000/2001	Drau o de com el castanyer va arribar a Catalunya (conte)

DATA / CURS	PUBLICACIÓ
2001/2002	El Meridià verd (Guia excursionista)
2002/2003	111 Fonts del Montseny (llibre)
2003/2004	Exposició -La Lola de la Figuera- (Dossier didàctic de l'exposició)
2012/2013	Participació i educació ambiental un recurs per a la gestió del territori... als espais natural protegits (llibre)
2013/2014	13 itineraris 31 propostes per conèixer i viure el territori (llibre)
2011/2012	Patrimoni natural de Catalunya, volum I <i>Les Guillerries-Riera Major</i> (article)
2017/2018	40 anys de l'Escola de Natura Can Lleó (1978-2018) (opuscle)
1999/2022	Agenda escolar Viu El Parc (2000/2022) a l'escola (recurs didàctic)
2021/2022	Contes contats (recull de contes: llibre en preparació)

CASALS I COLÒNIES D'ESTIU

Des del Centre Santa Marta també s'ha cregut en l'educació en el lleure, tant en format de Casals (d'estiu, de Setmana Santa i de Nadal) com amb les Colònies d'Estiu. Més de 4.000 nens i nenes han passat alguns dies de les seves vacances escolars a Viladrau/Montseny per gaudir de l'entorn i participar de les activitats organitzades pel l'equip de monitoratge.

Font Rupitosa. Trobada educadors ambientals SCEA 2003. (Foto Margarida Feliu).

Sempre des d'un punt de vista de respecte de l'entorn, del descobriment de les llegendes del Montseny i de Viladrau i de l'empatia i el respecte cap

a la resta de companyes i companys, aquestes colònies i casals han volgut integrar diferents aspectes importants a la vida diària dels seu participants.

Cal destacar, també, la implicació de tot l'equip de monitoratge que durant tots aquests anys de colònies i casals han dedicat molts esforços a la realització de les activitats. Algunes de les més recordades, per exemple, són les de bicicletes (durant 20 anys), les acampades, les travesses cap a Taradell, Montseny, Vidrà o l'Esquirol per passar uns quants dies de convivències tots junts.

En definitiva, entendre les colònies i els casals com un espai d'aprenentatge pels infants però també un lloc per establir lligams de comunitat, de respecte per l'entorn i de coneixement de la cultura del territori.

DE LES PROPOSTES EDUCATIVES A L'ESPAI NATURAL FINS ALS PROJECTES PEDAGÒGICS PER L'EDUCACIÓ PER A LA SOSTENIBILITAT

Als espais naturals protegits no hi viu majoritàriament la població que ha de propiciar un nou model de vida, però sí que és la població que els visita i els utilitza, i és per això que la proposta pedagògica de l'equip de Viladrau té també per objectiu crear i implementar noves propostes educatives i d'interpretació ambiental a les àrees urbanes. Es pretén que els ciutadans i ciutadanes s'impliquin en els seus espais de relació, és a dir, al lloc on viuen, i que sigui en aquests indrets on es portin a terme les accions educatives, de participació i d'interpretació ambiental per tal de propiciar canvis de vida i tenir una millor relació amb el medi i tots els seus elements.

El centre ha deixat de ser una «aula de natura», i ara desenvolupa dues línies de treball:

- L'educació entesa com una manera d'afrontar els reptes del desenvolupament sostenible. Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible i els 17 ODS, Objectius pel Desenvolupament Sostenible Nacions Unides 2030.
- L'espai natural on ens trobem: la Reserva de la Biosfera del Parc Natural del Montseny.

Aquests dos eixos conflueixen quan es treballa en una actuació concreta de gestió al Parc amb la voluntat d'educar per a actuar.

En l'àmbit docent, es dona prioritat a la interrelació que es produeix entre els mestres de l'escola i els educadors del centre. L'equip pedagògic programa, conjuntament amb els mestres usuaris, les activitats a realitzar per poder donar resposta a les necessitats educatives de l'alumnat, per

aprofitar sinergies i combinar esforços que facilitin la realització de llurs programes d'educació per a la sostenibilitat.

En l'àmbit no formal, es programen anualment una quinzena de sortides familiars guiades en cap de setmana, per conèixer en petit grup i de primera mà, racons i aspectes singulars de la Reserva de la Biosfera del Parc Natural del Montseny.